

УДК 373.3.091.33(477)"202"

<https://orcid.org/0000-0003-0330-2920>

ФОРМУВАННЯ SOFT SKILLS У ЗДОБУВАЧІВ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ЯК НАСКРІЗНИХ УМІНЬ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Мелекєсцева Наталія

кандидат філологічних наук, доцент

кафедри теорії та методик початкової освіти

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка,

м. Кам'янець-Подільський, Україна

e-mail: melekesceva@kpnpu.edu.ua

orcid id: 0000-0003-0330-2920

Abstract. The article deals with the problem of forming junior pupils' soft skills as one of the key tasks of a modern teacher of the New Ukrainian School. The purposeful development of soft skills in the educational process is the basis for the socialization of the child's personality, which involves preparing students to solve various life problems and situations. It has been found that crosscutting skills common to all the key competencies of the NUS and soft skills are considered in Ukrainian educational documents as identical concepts. It is determined that interactive and game-based learning technologies that ensure interaction between all participants in the educational process have significant potential for the formation of junior pupils' soft skills.

Key words: soft skills, crosscutting skills, key competencies, junior pupils, New Ukrainian school.

У сучасних умовах реформування освіти в Україні змінюються акценти в пошуках оновлення змісту, методів, форм виховання і навчання успішної особистості. Великий обсяг академічних знань, який здебільшого до цього часу забезпечував результативність навчання, не гарантує успішної самореалізації людини. Натомість, система цінностей, життєва стійкість, здатність володіти собою і брати на себе відповідальність, уміння спілкуватися і працювати в команді, вирішувати комплексні проблеми і долати труднощі є основою для особистого розвитку і кар'єрного зростання.

Відтак компетентнісний підхід до навчання, який є однією із провідних ідей реформи Нової української школи (НУШ), передбачає формування у здобувачів освіти ключових компетентностей і спільних для них (наскрізних) умінь, необхідних для успішної самореалізації у житті, навчанні та праці.

Наскрізні уміння, визначені нормативними освітніми документами, за своєю сутністю є «м'якими навичками», які трактують як універсальні соціальні, інтелектуальні й вольові компетенції [7, с. 9]. На противагу дефініції *soft skills* використовується термін *hard skills*, або «жорсткі навички», які визначають суто професійні навички, тобто навички та вміння з конкретного навчального предмета.

На нашу думку, soft skills – це ті вміння, навички та компетентності, необхідні людині для спілкування, взаємодії не тільки в навчальній і професійній діяльності, а й у повсякденному житті.

Проблемі формування soft skills у дітей молодшого шкільного віку в умовах Нової української школи присвячено праці Н. Білозор, Т. Васютіної, Л. Гриневич, О. Кондратюк, К. Корсікової, О. Ліннік, О. Лук'яненко, І. Полякової, І. Старагіної, В. Філінюк та інших науковців. Водночас у практиці початкової освіти система формування soft skills як наскрізних умінь перебуває в стані становлення й розроблення технологій їх формування, що й зумовлює **актуальність** обраної теми дослідження. Варто зауважити, що потреба розвитку м'яких навичок або соціально-емоційних навичок у дітей як найбільш затребуваних універсальних навичок XXI століття особливо актуалізувалася через виклики, пов'язані з війною в Україні та пандемією COVID-19.

Мета статті – схарактеризувати soft skills здобувачів початкової освіти як наскрізні вміння ключових компетентностей Нової української школи.

У перекладі з англійської "soft skills" означають «м'які навички» або «гнучкі навички». У «Словнику новітніх англізмів» подано таке їх визначення: **«Софтскіли (софт-скіли, софт скіли) – особисті якості, які дозволяють добре спілкуватися та співпрацювати з людьми (комунікабельність, вміння працювати в команді, тайм-менеджмент тощо); м'які навички»** [6, с. 229].

Поняття "soft skills" сформувалося у країнах Європейського Союзу, тому переважна більшість досліджень у цій галузі здійснена зарубіжними дослідниками. Сутність і зміст наповнення поняття "soft skills" були досліджені та визначені багатьма дослідниками (С. Бойд, Р. Болстад, К. Двек, Г. Клекстон, Б. Лукаш, Г. Пауелл, Р. Хіпкінс, М. Чамберс та ін.), організаціями (ООН, ОЄРС, ЄС) та національними урядами.

В Україні поняття "soft skills" є відносно новим та мало дослідженим. Хоча, реагуючи на запити ринку праці, різні установи пропонують програми, спрямовані на їх розвиток. ЮНЕСКО та Європейська комісія встановили мінімальний рівень розвитку додаткових умінь, необхідних кожному європейцю для того, щоб бути повноцінним членом суспільства і не бути «соціальним інвалідом», не кажучи про професійну самореалізацію [10].

Актуалізація поняття "soft skills" в освітянській спільноті України пов'язана із процесом реформування системи освіти на відміну від інших країн, де цей концепт був інтегрований з освітянської практики і потреб ринку праці й надалі науково обґрунтований та покладений в основу освітніх політик. В Україні, яка успадкувала пострадянський знанневий підхід в освіті, ідеї розвитку soft skills не змогли «вирости» із нагальних потреб учнівства, учительства та інших освітніх стейкхолдерів, а потребували спочатку докорінного реформування системи загальної середньої освіти [2, с. 43-44].

У 2016 році, коли розпочиналася реформа «Нова українська школа», вперше за всю історію української освіти на рівні політичних документів прозвучала ідея дитиноцентризму – фокусу освіти на дитині. Також тоді вперше зробили пропозицію цілісного розвитку дитини й фокус на її добробут, що передбачає і високу академічну успішність, і подальшу реалізацію в професії, і здоров'я. Поруч із цим, у моделі наскрізних компетентностей НУШ, з'явився і соціально-емоційний компонент, який передбачає розвиток soft skills здобувачів освіти.

Коли Україна у 2014 році зіткнулася з війною, стан стресу, невизначеності, виклики, що були в разі підсилені після повномасштабного вторгнення, відобразилися на освіті. На думку О. Елькіна, голови ради ГО «ЕдКемп Україна», яка є організатором і національним дослідницьким центром дослідження соціально-емоційних навичок в Україні, «розвинені соціально-емоційні навички – це передумова подолання викликів травми, стресу, відчуття невпевненості в майбутньому, які ми бачимо й у дорослих, і в дітей. Дуже важко говорити про будь-що, доки ми не врівноважимо себе» [8].

Заплановано, що Україна, як одна із 15 країн, візьме участь у першому у світі масштабному опитуванні, частині дослідження соціально-емоційних навичок, яке проводить

Організація економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР). Ця організація також відома у освітній сфері авторитетним дослідженням PISA, що вимірює когнітивні навички читацької, математичної та природничо-наукової грамотності, до якого Україна доєдналася у 2018 році [9].

ОЕСР визначає соціально-емоційні навички, які ще називають м'якими, гнучкими або навичками XXI століття, *soft* або *life skills*, як індивідуальні здатності, риси і характеристики, які можна розвивати протягом життя та що важливі для навчальних досягнень, соціальних відносин і згуртованості, конкурентоспроможності на ринку праці, активної громадянської позиції й благополуччя людини загалом. В українському контексті соціально-емоційні навички також допомагають дітям і дорослим впоратися зі стресом та тим травматичним досвідом, що ми усі проходимо у воєнний час [3].

У процесі дослідження соціально-емоційних навичок (ДоСЕН) буде досліджено **17 м'яких навичок**, які згрупують у виміри, наприклад, широта кругозору учнівства, сумлінність, емоційна стабільність, здатність до співробітництва чи мотивація досягати цілей. Рівень сформованості цих навичок заміряють у 10-річних дітей. Також дослідження аналізуватиме середовище та контекст, у якому перебувають учні. Для цього в опитуванні візьмуть участь як учні та учениці, так і батьки, педагоги та адміністрації закладів освіти.

У світі ДоСЕН триває вже кілька років, наявні результати першого циклу дослідження (2019-2021 рр.), наразі проводять другий. Та якщо в інших країнах дослідження проводиться на рівні міст чи регіонів, то в Україні дослідження буде здійснено на національному рівні, з вибіркою закладів освіти з усіх регіонів, окрім тих, які тимчасово окуповані або знаходяться в зоні бойових дій [9].

Соціальна потреба щодо розвитку у здобувачів освіти м'яких навичок відображена в затверджених на державному рівні та схвалених суспільством законах і змінах в освітньому законодавстві, серед яких: Закон «Про освіту» (2017), Закон України «Про загальну середню освіту» (2019), Державний стандарт початкової освіти (2018), Державний стандарт базової середньої освіти (2020), Професійні стандарти за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель із початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)» (2020), «Професійний стандарт керівника (директора) закладу загальної середньої освіти» (2021) тощо. Як бачимо, в новому освітньому законодавстві визначено ключові засади ефективного впровадження в систему української освіти такого типу навчання, який забезпечує розвиток у дітей та молоді необхідних сьогодні навичок та етичних орієнтирів.

Концепція Нової української школи спрямована на формування особистісно важливих ключових компетентностей і наскрізних умінь у школярів, що забезпечують успішність як в освітньому процесі та соціалізації, так і в майбутній професійній діяльності.

У Концепції НУШ визначено такі наскрізні вміння (*soft skills*): читання з розумінням; вміння висловлювати власну думку усно та письмово; критичне та системне мислення; творчість; ініціативність; здатність логічно обґрунтовувати позицію; вміння конструктивно керувати емоціями; оцінювання ризиків та прийняття рішень; розв'язування проблем; співпраця з іншими особами [4].

За європейською рамкою компетентностей, *soft skills* розподілено за трьома сферами: особистісною (саморегуляція, гнучкість, благополуччя), соціальною (емпатія, комунікація, взаємодія) та когнітивною («навчання вчитися» – «мислення зростання», критичне мислення, управління навчанням). Наскрізні вміння, визначені в українському освітньому просторі, теж структуровано за трьома сферами: до особистісної сфери належать творчість та вміння керувати емоціями; до соціальної сфери – вміння співпрацювати з іншими людьми; до когнітивної – читання з розумінням, вміння висловлювати власну думку усно та письмово,

критичне та системне мислення, обґрунтування власної позиції, уміння розв'язувати проблеми, оцінювати ризики [1, с. 29].

Одним із пріоритетних підходів до формування soft skills у початкових класах є врахування відповідних здібностей, які умовно називають «4 К»:

- 1) креативність – здатність продукувати інноваційні та корисні ідеї;
- 2) критичне мислення – здатність до розв'язання проблем за допомогою системи суджень;
- 3) комунікація – спілкування, метою якого є досягнення спільної мети;
- 4) колаборація – командна робота [5, с. 122].

На нашу думку, ефективним засобом формування soft skills у початковій школі є застосування інтерактивних технологій. Інтерактивне навчання є однією з найбільш гнучких форм залучення кожного учня до роботи, забезпечує перехід від простих до складних завдань, вчить використовувати не готові знання, а здобувати їх із власного досвіду, що веде до розвитку творчого мислення.

Сутність інтерактивного навчання полягає в тому, що в освітній процес залучаються всі учні, кожен робить індивідуальний внесок, відбувається обмін знаннями, ідеями, способами діяльності. Учень і вчитель стають рівноправними, рівнозначними суб'єктами освітнього процесу. Під час такого спільного пошуку здійснюється обмін думками, знаннями, способами діяльності, внаслідок чого відбувається рефлексія, оцінювання здобутих результатів. Інтерактивна діяльність, яка ґрунтується на діалогічному спілкуванні, сприяє взаєморозумінню, взаємодії, спільному розв'язанню загальних, проте важливих для кожного учасника завдань [5, с. 124].

Дієвим засобом формування soft skills в учнів початкових класів є використання ігрових технологій. Соціальна функція гри сприяє формуванню таких soft skills у молодших школярів, як критичне мислення, розвиток логічної, структурованої мови, креативних умінь. Соціальна взаємодія під час гри забезпечує розуміння психологічного стану інших людей, що є важливим для ефективного процесу формування емпатії, емоційного інтелекту у дітей.

Отже, формування soft skills у здобувачів початкової освіти є одним із ключових завдань сучасного вчителя Нової української школи. Цілеспрямований розвиток soft skills в освітньому процесі є основою соціалізації особистості дитини, що передбачає підготовку школярів до вирішення різноманітних життєвих проблем та ситуацій. З'ясовано, що наскрізні уміння, спільні для всіх ключових компетентностей НУШ, та soft skills розглядаються в українських освітніх документах як тотожні поняття. Визначено, що значний потенціал для формування soft skills у молодших школярів мають інтерактивні та ігрові технології навчання, які забезпечують взаємодію між усіма учасниками освітнього процесу.

Бібліографія:

1. Гриневич Л. М., Ліннік О. О., Старагіна І. П. Формування наскрізних умінь у молодших школярів в умовах реформи «Нова українська школа» // *Освіта та розвиток обдарованої особистості*. 2022. № 2 (85). С. 28-34.
2. Елькін О. Б. Соціально-емоційне навчання як затребувана практика формування м'яких навичок учнівства: сучасні виклики та досвід України // *Соціальна робота та соціальна освіта*. 2023. № 1(10). С. 42-56.
3. Жити у XXI столітті: які навички вкрай потрібні українському учнівству. URL: <https://life.pravda.com.ua/columns/2023/09/15/256557/> (дата звернення: 21.01.2024).
4. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/_ukrainska-shkolacompressed.pdf (дата звернення: 21.01.2024).
5. Полякова І., Корсікова К. Soft skills: універсальні навички на уроках української мови й читання в початковій школі // *Acta Paedagogica Volyniensis*. 2021. Вип. 3. С. 120-125.

6. Словник новітніх англійців / укл. Лесь Белей, Аліна Гончаренко, Марина Ківу, Ірина Олександрук. Київ : Наукова думка, 2022. 320 с.
7. Філінюк В., Білотор Н. Soft skills – готуємо учнів до успішної життєдіяльності: формування наскрізних умінь на уроках української мови та літературного читання // Учитель початкової школи. 2020. №11-12. С. 9-14.
8. Як вимірюватимуть м'які навички українських учнів та учениць восени цього року: велике інтерв'ю з організаторами дослідження. URL: <https://nus.org.ua/articles/yak-vymiryuvatymut-m-yaki-navychky-ukrayinskyh-uchniv-voseny-tsogo-roku-velyke-interv-yu-z-organizatoramy-doslidzhennya/> (дата звернення: 21.01.2024).
9. PISA – дослідження заради якості освіти. URL: [Pisa Ukraine - дослідження заради якості освіти \(testportal.gov.ua\)](https://testportal.gov.ua/pisa-ukraine-doslidzhennya-zaradi-yakosti-osviti) (дата звернення: 21.01.2024).
10. Soft skills: універсальні навички європейського рівня. URL: <https://studway.com.ua/soft-skills> (дата звернення: 21.01.2024).